

תשורה

מחתונת הרה"ת דניאל דוד ומרת שיינא ברכה נקי

י"ט אדר תש"פ

הרצליה, אה"ק

ב"ה.

מתוך שבח והודי' להשי"ת על כל הטוב אשר גמלנו, ושהחינו וקיימנו והגיענו ליום כלולות צאצאינו היקרים, החתן הרב הת' דניאל דוד שי' עב"ג הכלה מרת שיינא ברכה תחי', ועל פי יסוד מנהג כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בחתונת כ"ק אדמו"ר, מתכבדים הננו להגיש קובץ זה כתשורה וכמזכרת נצח משמחת החתונה.

שער ראשון - ימי בראשית

בשער זה כמה פרקים:

א. לקט מיוחד של זכרונות שהרבי סיפר על עצמו. מחולק לשני חלקים: שיחות קודש ואגרות קודש. הלקט מתפרסם במלואו לראשונה בתשורה זו.

ב. זכרונות מפי בני אישים שהכירו את הרבי מיקטרינוסלב ומניקולייב: מר יונה כסה ומר עמנואל הרוסי והרה"ת ר' שמשון חריטונוב. חלקים נרחבים משער זה הם בפרסום ראשון.

שער שני - נשיא וסופר: צילומי מכתבי כ"ק אדמו"ר אל הסופר אברהם שלונסקי. באדיבות ארכיון מכון ליר באוניברסיטת תל אביב.

שער שלישי - האיש אשר בדרך: חלופת מכתבי הרבי והסופר אליעזר שטיינמן. מתפרסמת בזאת בפרסום ראשון.

התשורה נערכה על ידי גיס החתן הרב אליהו שוויכה שליח הרבי בגוש הגדול צפון תל אביב.

הא-ל הטוב הוא יתברך יברך את כל עם ישראל בבריאות איתנה ובאריכות ימים ושנים טובות ושנזכה ללכת משמחת נישואין זו לשמחת הנישואין שבין הקב"ה לכנסת ישראל, בגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש.

הרצליה, אה"ק, י"ט אדר ה'תש"פ

משפחת וורצוב,

עיה"ק צפת, אה"ק

משפחת נקי,

הרצליה, אה"ק

שער ראשון

ימי בראשית

זכרונות ילדות

בשיחת ש"פ יתרו תשמ"א סיפר הרבי:

בעיירה שלנו היה אדם שנחשב ל'ליץ', בגלוי בודאי לא היה נחשב כצדיק, הנהגתו היתה שלא בדרא דאונא כלל, לא ראהו להדר בתורה ומצות, וגם לא התפלל ולמד כדבעי. רגיל היה להיכנס לבית הכנסת ולענות אמן יה"ר, או לחמם את התנור. המלמד שלי היה אומר עליו שיתכן והוא מל"ו צדיקים נסתרים.

עשרות זכרונות הרבי סיפר מהמלמד שלו, אך מלבד האמרות שמהם היה הרבי לומד משלו ודוגמא, נמצאנו גם למדים תיאור ואופי ה'חדר'. ולדוגמא (מקורות למקומות אלו נסמנו בימי מלך ח"א בתחילתו):

• ב'חדר' על גבי הקיר היה תלוי שוט, וכאשר הילד רואה את השוט הרי זה פועל עליו יראה ופחד שלא יחלום באמצע הלימוד כדי שלא ייענש.

• למלמד שלי היתה עז, זו היתה מתרוצצת ליד ה'חדר' שבו התקיימו הלימודים, והתלמידים היו מביטים מפעם לפעם דרך החלון ועוקבים אחריה. ביום שישי היתה אשת המלמד חולבת את העז כדי שיהיה לה חלב טרי לשבת קודש.

• זכורני מ'החדר' ויכוח של שני ילדים, אחד בא מבית ליטאי והשני מבית של חסידי פולין.

• ב'חדר' שבו למדתי לא למדו ילדים קטנים את ההפטרה.

• המלמד שמוצאו היה מליטא, לא עסק כלל בחכמות חיצוניות, אלא שמזמן לזמן, במיוחד בשעת הרפיה במתח הלימודי כגון בתשעה באב, היה משוחח שיחות חולין של תלמידי חכמים בנושאים שונים, וביניהם בהתייחסות לחכמות חיצוניות.

פעם, בהזדמנות כזאת, סיפר לו מישהו שיש הטוענים - בניגוד לגישת התורה שהקב"ה אמר נעשה אדם בצלמנו בדמותנו, ולאחר מכן ויפח באפיו נשמת חיים, ומזה נברא אדם הראשון, חוה וכו' עד סוף כל הדורות - שהאדם התפתח מקוף - מה שמכונה אבולוציה.

כאשר הארכת בהסברה לטוען, בשלילת גישה זו - פנה אלי המלמד ואמר: מענדל!
מדוע צריך להתוכח עמו, תאמר לו שאותך זה לא מעניין - אם בעיניו מוצא חן
יחוס זה - שיתייחס לקוף...

בכלל, פעמים רבות הביא הרבי שכשהמלמד לא היה יודע להשיב על שאלה של תרגום מילה
בלועזי רש"י וכדומה, היה אומר "כשתגדל תבין", על אף שהיה ברור שהוא עצמו לא הבין.

בילדותו בחודשי הקיץ היה הרבי אצל סבתו בניקולייב, וכפי שכתב במענה: "אמי זקנתי רחל
הי"ד אשת א"ז הרה"ג וכו' וכו' יאנובסקי (ניקולייב) - כמה שבועות בסיום חדשי הקיץ -
כמה שנים הייתי בניקולייב וטפלה בי וכו'".

בתקופות מלחמה

במכתב נדיר (מורה לדור נבוך ח"ג ע' 194) שכתב הרבי בשנת תשל"ז ליהודי ממוצא
אוקראיני מדנוור קולורדו שחיבר ספר אודות יהדות אוקראינה מציין הרבי:

שמחתי לקבל את הספר שלך אשר הואלת לשלוח לי על פי הצעתו של מכר משותף
שלנו.

למותר לומר שספרך עורר בי זכרונות ממקום לידתי, אוקראינה, שהיא בוודאי גם
ארץ מולדתך. ואף על פי שעזבתי אותה שנים אחרי המהפכה, אני זוכר בצורה חיה
את אותן שנים סוערות. . כפי שאני זוכר, היתה זאת אכזבה עמוקה כאשר מספר
גדול למדי של סוציאליסטים אוקראינים התגלו כמשתתפים פעילים בפוגרומים
האיומים. . אני נזכר בזה, את הזמן שבו ה"דומה" של כל אוקראינה התכנס בקייב,
ולאחר מכן התקיימה ועידה של מנהיגים יהודיים, ביניהם מנהיגי ציבור ורבנים,
אף היא בקייב.

זכרון נוסף על התקופה סיפר הרבי כשבח על אמו ביום השנה לפטירתה:

בזמן מלחמת העולם הראשונה הגיעו לעירנו מחנה גדול של פליטים - גדול
בכמות, וגדול באיכות, מלמדים, שוחטים, רבנים וראשיישיבות - היה צורך לדאוג
לסידורם באופן המתאים. מיד הוקמו "וועדים" כדי לארגן את העזרה בכל המצטרך
להם. מהעומדים בראש אותם "וועדים" היתה אמי מורתי ע"ה.

זכורני איפוא באיזו מדה היתה התעסקותה בהושטת עזר וסיוע לפליטים – מתוך מרץ הכי גדול, הן במשך שעות היום והן במשך שעות הלילה, ממש על צד הפלא מעולם לא ראיתה במצב כזה ועד כדי כך היה דבר בולט – שלמרות היותי עסוק בענייני ה"חדר" ללא כל התעניינות בעניינים אחרים, היה זה מאורע יוצא מן הכלל, שלקח את מלא תשומת-הלב, ונשאר חקוק בזכרוני למשך כל ימי החיים.

בהזדמנות נוספת סיפר הרבי אודות פליטים אלו, אז הוסיף הרבי שהוריו אירחו אף בביתם אורחים מורשא, ביניהם רבי מנחם מענדל קמינר גיסו של האדמו"ר מגור.

בתקופת הקומוניזם

כמה פעמים הזכיר הרבי את עובדת היותו תושב ברית המועצות לשעבר, ולכן מכיר הוא את הרוסים ואת דרכי פעולות הקומוניזם. אך עובדה לא ידועה היא, שהרבי בתור בחור צעיר נלחם והתווכח עמם, ואף נחקר אצלם:

וכפי שסיפר הרבי בשיחת שושן פורים תשל"ז:

נולדתי במדינה קומוניסטית, אבי כיהן כרבה הראשי של יקטרינוסלב. עובדת היותי הבכור במשפחה ושליטתי בשפה הרוסית גרמה לכך שהייתי מוזמן ליבסקציה מפעם לפעם, שם היו חוקרים, לוחצים וצועקים עלי.

ושביב נוסף:

הקב"ה עזר לי (לא על ידי הבחירה והרצון שלי) שנולדתי בכור לאבי, שאחר כך מינהו ל"רב ראשי" בעיר יקטרינוסלב, מכיון שבימים ההם ובמדינה ההיא היו צריכים לנהל ויכוח או לענות על שאלה וגידוף ברוסית, והיות שהייתי הבן הגדול של הרב הראשי ושאני יודע רוסית - זה התגלגל עלי.

פגישות עם אישים

הרב אליעזר פופקא היה רבה של וועליזש ברוסיה.

בד' כסלו תשמ"ח היו אצל הרבי חתנו הרב מרדכי סאוויצקי 'העילוי מלידא' אב"ד בוסטון, יחד עם זוגתו הרבנית.

הרבי בדבריו אמר לרבנית שהכיר את אביה ואחיה בלנינגרד והיה עם אביה בקירוב. והוסיף, שאביה - הרב פופקא - פעל הרבה ברוסיה למרות שזה היה כרוך במסירות נפש, וכיהן שם ברבנות.

הרבי הזכיר את זה גם להרב פופקא עצמו במכתב משנת תשי"ב "הנני זוכר את כהדר"ג שי' מיום שנפגשנו בשנת תרפ"ז בפטרבורג".

*

הרב שלמה יוסף זוין אשר שימש כרב ברוסיה, וכחבר המחותרת שפעלה לחיזוק היהדות ברוסיה מטעם הרבי הריי"צ היה בקשר חזק עם הרבי.

בד' תמוז תשמ"מ אמר הרבי להרב חיים יצחק כהן מנכ"ל מוסדות סדיגורא, שהכיר את הרב זוין בהיותו במיצר במדינת רוסיה, ואעפ"כ הוא לא נרתע משום דבר, ומסר את נפשו למילוי העבודה והשליחות של הרבי הריי"צ.

*

החסיד הרב יעקב לנדא ששימש ברבות השנים כרבו של בני ברק, היה אחראי על תפארת בחורים במוסקבה, בתקופה ההיא הוא היה בקשר הדוק עם הרבי וכה כתב לו הרבי באחת ההזדמנויות בציינו את הקשר ביניהם מהעבר, "על יסוד הידידות משנים ההם במדינתנו"

*

שני הפגישות דלהלן לא ברור זמנם, אם היו לפני חתונת הרבי בתרפ"ט או אחריה, ומפאת הספק הבאנום כאן:

הגאון מרוגוצ'וב, רבי יוסף ראזין היה רבה של דווינסק שבלטביה. כותב הרב מיכאל אהרן זעליגסון ביומנו מחודש שבט תשל"ח: אחר י' שבט נכנס לרבי הרב יעקב כץ משיקגו, הוא הביא לרבי תמונה של הגאון הרוגוצ'ובי, ושאל את הרבי האם הוא מזהה את האיש, הרבי אמר שלא, הוא אמר לרבי שזהו הגאון מרוגוצ'וב, ואמר הרבי "זהו הרוגוצ'ובי?" ונעמד על מקומו, ואח"כ אמר הרבי "הכרתי אותו, הייתי נכנס ויוצא אצלו, כנראה שהשתנה מאד בשנותיו האחרונות".

ד"ר נתן בירנבוים היה מראשי התנועה הציונית והוגה דעות חשוב, בזמן מלחמת העולם הראשונה הוא חזר בתשובה שלימה והפך לתומך נלהב של אגודת ישראל, ואף נבחר לכהן כמזכירה.

במכתב מחודש אייר תשכ"ה הרבי כותב לאדם בשם בירנבוים שהציג דעות המנוגדות לדעת היהדות: "אני נוטה במיוחד לדון אותך לטובה אם אתה קרוב של אדם שהוא בעל אותו שם משפחה כשלך. ד"ר נתן בירנבוים, אותו פגשתי בריגה".

ויכתב בספר המלך

לא רבות זכינו לשמוע מהרבי על דברי ימי חייו; בפעמים בודדות, זעיר-שם זעיר-שם התבטא הרבי והזכיר מזכרונותיו מימי ילדותו וכהאי-גוונא. לפנינו לקט זכרונות-קודש אותם העלה הרבי במכתביו לאנשים, הנותנים תמונה כל-שהיא בבחינת "הראני נא את כבודך".

עשירות נצחית!

במכתב מ"ב אייר תש"ח לר"י מינקוביץ מעלה הרבי זכרונות משותפים מהשתתפות בהתוועדות הרבי הרי"צ:

אקוה שעדיין זוכר כשהיינו ביחד בשנת תרפ"ז בהתוועדות בלי פרסום בהפרוזודור במאחאוואי את טענתו ודיבור בענין פרה אדומה.

ויה"ר שנרגיש בלב ובשר הגשמי את הכתוב בשיחת ל"ג בעומר שבקונטרס, שבין על הגלגל בין ח"ו תחתיו אין להתרגש ושעשירים אנו, חברי קהל עדת החסידים בפרט, בעשירות הנצחית.

(ח"ב אגרת שסב)

מיניה וביה

במכתב למר דב פדבר ששהה יחד עם הרבי בווישי ובניצא, מודה לו הרבי על הזכרונות אודותם כתב, ומסיק מהם הוראה נפלאה למעשה:

זה איזה פעמים שאלתי את מר בזבורודקא ע"ד הנעשה את כ' ואת כ"ב והנאני לשמוע אשר הסתדר כאן ושלוש לו ולכל משפחתו. ועתה שמחתי לראות מכתבו הקצר ואף שאינו מזכיר בו דבר אדות עצמו. עורר בי מכתבו זכרונות ימי היותנו בעיר וישי וניצא, כל אחד בתנאי חיים שלא הורגל בהם.

וכשנעקר אדם מסביבה שבה נתיישן הרי עד שיתרגל בתנאים ודרישות החדשות, נראים בו קוים מצורתו הפנימית כמו שהיא בלי כחל ובלי שרק שהחברה דורשת. ולפעמים תכופות קוים אלה מגלים את הטוב הצפון באדם זה ואשר אפשר שגם הוא בעצמו לא ידע אדותו מפני היות הטוב מכוסה בשכבת "נמוסי העולם", ואזי אשריו אם לא יניח לקוים אלה להתעלם עוד גם בבואו אל המנוחה. במצב נפשי כזה - אבל במדה גדולה (באיכות ובכמות) ביותר - נמצא האדם גם בשעה של

מסירת נפש, שאז מתגלים בו כחות נעלמים, כחות עצמיים, ולכן ביכלתו לשנות אח"כ חייו מן הקצה אל הקצה. וזהו הקשר וה"מדה כנגד מדה" בזה שבעד מסירת נפש - ענין הפך הטבע של האדם - נעשה לו נס - ענין הפך הטבע הכללי.

(ח"ב אגרת קעה)

זכר ליציאת מצרים

במכתב לבן דודו של הרבי ר' זלמן בוטמן, מזכיר לו הרבי את רשמי ביקורו בפאריז בתקופת חג הפסח. היה זה בשנת תש"ז כאשר נסע הרבי לפריז על מנת לקבל את פני אמו הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה:

אחתום בברכת חה"פ כשר ושמח לו ולכל ב"ב שי' ולגיסתו וב"א שיחיו (בזכרוני ע"ע חה"פ של שנה העברה כשהיינו ביחד). כן מטובו לפ"ש הגבאים והמתפללים דביהכנ"ס בברכת החג.

(ח"ב אגרת שנב)

מורח ודאין

במכתב לרב אליעזר פופקא מברוקלין, בו מעוררו הרבי לעשייה נמרצת בתחום הרבצת היהדות פותח הרבי כי מהיכרותם המוקדמת מלניגרד הרי שיכול לבטוח בו בזה:

הנני זוכר את כהדר"ג שי' מיום נפגשנו בשנת תרפ"ז בפט"ב ועל יסוד זה תקותי חזקה אשר בדבר הענין דלהלן יביא לפועל טוב.

(ח"ה אגרת א'רפו)

המזכיר טובות זכרונות

במכתב לרב יהודה אריה וולגמוט מהולנד, מוסיף הרבי - באורח נדיר ויוצא מן הכלל - מזכרונותיו מאביו הרב יוסף וולגמוט:

נ"ב: בשנת תרפ"ח בהיותי בברלין בקרתי פעם אחת בליל שי"ק בבית אביו זצ"ל ודכירנא שלמד אז אביו לפני ב"ב רמב"ם, ובין הנוכחים הי' ג"כ אחד מתלמידי הקעלמער, אף שאיני זוכר את שמו.

(ח"ה אגרת א'שפח)

זכרון-חי

במכתב לר' שלמה זלמן שרגאי (ראש עיריית ירושלים) שנכתב בי"ד תמוז מזכיר הרבי את ימי הגאולה י"ב-ג תמוז, כידוע הרבי שהה באותה העת בבית הרבי הרי"צ והיה מראשי המתעסקים בשחרורו של הרבי הרי"צ. מעולם הרבי לא הזכיר את חלקו בפרשת דברי בימים ההם (ואף אירע שכאשר אחד מזקני החסידים הזכיר את הענין כטוב לבו בין, היסה אותו הרבי). במכתב מיוחד זה מתייחס הרבי לפרשייה מ'מבט אישי':

בקשר עם ימי הגאולה יב-ג תמוז של כ"ק מו"ח אדמו"ר דאזלינן מיני, היייתי בעת ההיא במדינה ההיא, וכמובן אשר כל פרטי הפרשה ההיא חקוקים היטב בזכרוני כמו חי. והרי לימוד מאלף והוראה חי בזה עד כמה אפילו איש אחד יכול לפעול ולהתגבר על מניעות ועכובים הכי גדולים באם יש ההחלטה התקיפה במסירות נפש מבלי חת.

(ח"כ אגרת ז'תש)

ביתי בית תפילה

כידוע, כאשר שהה הרבי בפאריז נהג להתפלל (ואף מסר שיעורים ודרשות) בבית הכנסת - הנמצא ב'פלעצל' הרחוב היהודי - בבית מספר 17 (המכונה ה"זיבעצן"), במכתב לרב הלל פעוונזער שהודיע על כך שנתמנה לרב בבית הכנסת זה, מזכיר הרבי את העובדה שהתפלל בבית הכנסת זה ואף פורש בשלום הגבאים והמתפללים:

נעם לי לקבל מכתבו הודעה אשר נתקבל לכהן בקדש, רבנות על טהרת הקדש בבית הכנסת, מקדש מעט, טו"ב רחוב ראדזיע במחנם הטי פאריז. . ובפרט ע"פ הזכור לי משנים אשר הייתי דר בפאריז ומתפלל לעתים קבועים בביהכ"נ האמור, אשר מסוגל מקדש מעט זה לגדל בו גם תפלה וגם תורה, להיות מתאים לשמו, מקדש מעט, בית המלך מלכו של עולם (מגילה כז, א. עיי"ש). . בברכת הצלחה בכל האמור ובפ"ש המתפללים החברים והגבאים בראשם של בית הכנסת וסביבותי - שליט"א.

(חכ"ב אגרת ח'שנ)

זכרון בית אבא

במכתב למר מרדכי גובר, יו"ר מועצה איזורית לכיש, מתייחס הרבי לזכרונות שהעלה מבית אביו:

מזכיר שנפגשנו בימי נעורינו בבית אבא ז"ל ביקטרינוסלב. ובטח בהזדמנות הבאה יודיעני שמו אז, כיון שלא זכור לי השם "גובר" מהימים ההם, אלא שבטח שינה שם המשפחה כנהוג באה"ק.

(חכ"ד אגרת ט'רא)

במכתב נוסף שכתב הרבי למר גובר ורעייתו, מוסיף הרבי כי אף שאינו זוכר אותם באופן אישי, עצם ביאתם מעיר הרבי יוצרת ענין מיוחד בהם:

בנועם קבלתי פ"ש מהם על ידי ידידנו מר דב שיי ריקמן, ובקורת רוח מיוחדת הנני מאשר קבלת הספרים שהביא אתו (ספר האחים, רק שביל, אל משואות לכיש) מאת מרת רבקה תחי'.

ברם זה זמן רב ששמעתי אודותם והספרים שהו"ל, ואף על פי שאיני זוכר אותם מיקטרינוסלב – הרי זה ענין שגורם ליותר קירוב ומעורר הרצון לדעת מהנעשה אתם וכו'.

(חכ"ז אגרת י"פ)

במכתב למר יונה כסה ששימש כחבר כנסת ומראשי מפלגת מפא"י, שמוצאו מדנייפרופטורבסק ולאחר שהתייתם אף התגורר בבית הרבי במשך כמה שנים, כותב הרבי:

בנועם קבלתי פ"ש ממנו על ידי ידידנו מר שלמה שיי מידנצ'יק, יושב ראש כפר חב"ד, שמסר לי גם מכתבו.

והנני מודה לו מקרב לב בעד הברכות והאיחולים הטובים, ובמיוחד בעד דבריו הנלבבים וזכרונות ימי קדם, שכמובן גם חרותים בזכרוני.

(חכ"ז אגרת ט'תלה)

במכתב לד"ר שמעון ברנשטיין, שלקח על עצמו את הוצאת כתבי הד"ר מיכאל וילנסקי כותב הרבי:

בנועם נודעתי אשר כ' קבל על עצמו עיבוד והכנה להו"ל מהדורה שני של ספר הרקמה בהוצאת ד"ר מיכאל ע"ה ווילנסקי, בתוספת הערותיו של המנוח לאחרי המהדו"ק. הכרתי את המנוח ז"ל כבעל כשרונות מצויינים ודייקנות מיוחדת, ובהיותי בברלין בזמן שעסק במחקר הספר הנ"ל ראיתו שקוע בו ראשו ורובו ומשים לילות כימים בעבודתו זו. ואשרה לי לאחל לכו הצלחה במהדורה השני שעוד תוסיף על המ[ה]דו"ק בשכלול ומדעיות שכל כך חביבים היו על המנוח.

(חי"ד אגרת ה'קמב)

בן יכבד אב

לאחר הסתלקות אביו של הרבי - כ"ק הרלו"צ בכ' אב תד"ש, החל הרבי כפי המנהג לעלות לפני העמוד, ואף לקרוא בתורה. בהמשך, הפסיק הרבי לקרוא בתורה. במכתב זה מתייחס הרבי להנהגתו באותה התקופה:

במ"ש אודות הקריאה בתורה ועלי למפטיר שתי הוראות שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר אודות זה בהיותי באבילות אחרי אדמו"ר זללה"ה, אלא שמפני טעם פרטי קראתי בתורה רק במנחת שבת וביום ב' וה'.

(חי"ז אדרת ו'ת"ט)

מלכות נוגעת בחברתה

במכתב לרב יעקב לנדא - שהתעניין בפרטי המנהג בעת קריאת המגילה - מפרט הרבי את הנהגות הרבי הרי"צ, ומוסיף כי בהיותו בפאריז (בשנת תרח"צ) קרא את המגילה לפני הרבי הרי"צ:

במ"ש בכפילת ובשינוי אמירת תיבות "ולהרוג" "לפניהם" - אפשר שהי' בזה משנה ראשונה ומשנה אחרונה, כיון שמנהגי פורים נדפסו בחי' כ"ק מו"ח אדמו"ר בעלמא דין ולאחרי שעבר עליהם.

במ"ש בהנוגע לברכת, הרב ריבנו - כן ראיתי כ"ק מו"ח אדמו"ר מברכה ביחיד - בהיותו בפאריז. דא"ג אז קראתי המגילה לפניו בכפילת הני"ל, והביע תנועה של שביעת רצון (כמובן רק תנועה כיון שהיתה באמצע הקריאה. ולאחר הקריאה נסתובבה השיחה לעניינים אחרים).

(חט"ז אדרת ד'תקצ"ז)

במכתב למר דוד אדלר, משתפו הרבי בזכרונותיו האישיים מאביו בימי ילדותו:

הפתעה נעימה היתה לי בקבלת מכתבו מח' באב, ובודאי זוכר אני את אביו אשר רבות ביקר בביתנו, וכדרך זכרונות ימי הילדות נזכר במיוחד מראה הבית (ביתכם) בהבנות, אשר כפי שביארו לי אז הרי אביו הי' הקבלן והבונה והבעל-הבית.

(חכ"ז אגרת י'תנו)

אך מיוחד מכל זכרונות אלו, הוא זכרון פנימי שהרבי סיפר פעם במכתבו ליצחק בן צבי:

מיום הולכי לחדר ועוד קודם לזה התחיל להתרקם בדמיוני ציור גאולה העתידה - גאולת עם ישראל מגלותו האחרון. גאולה כזו ובאופן כזה, שעל ידה יהיו מובנים יסודי הגלות, הגזירות והשמדות. וכחלק מעתיד מזהיר זה, וכחלק מגאולה זו, יהיה נשיא זה מלך לא נשיא שבט - אלא שאין על גביו אלא השם אלוקיו. והכל יהיה באופן אשר בלבב שלם ובהבנה מלאה, "יאמר ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי".

בזכרון פנימי זה ראוי לחתום רשימה זו.

זכרתי ימים מקדם

זכרונות עמנואל הרוסי

עמנואל הרוסי היה משורר וסופר. הוא נולד בניקולייב בשנת תרס"ג, אמו הייתה חסידת חב"ד, ואחות החסידים הידועים ר' בנימין ור' אליהו חיים אלטהויז.

בנו ר' אבנר שי' הרוסי מתגורר בהרצליה, הוא נולד בזמן מאורעות תרפ"ט, ואביו כתב עבורו שיר ערש ילדים בשם 'שכב בני במנוחה' שכתב למנגינת ניגון חב"ד (המושר על הפיוט "כי הנה כחומר") אותו למד בניקולייב מידידיו למשפחת חריטונוב.

זכרונות מניקולייב

מכיון שכידוע וכ"ק אדמו"ר נולד בניקולייב בשנת תרס"ב, הסבירות אומרת שעמנואל (שנולד בניקולייב בשנת תרס"ג) זכה כילד להכיר את הרבי, לשם כך שוחחתי עם בנו ר' אבנר ושאלתי אותו על דברים ששמע מאביו על הרבי ועל משפחת בית רבי:

אבי אכן הכיר את הרבי מילדותו בניקולייב, מגיל קטן ראו על הרבי שהוא מיוחד, שונה מכל הילדים, כשכולם משחקים הרבי היה לומד, ולא היה מעורב בשיחות עם הילדים.

אבי גם סיפר שדיברו על כך שהורי הרבי קיבלו הדרכות והוראות מהרבי הרש"ב מליובאוויטש על גידול הרבי וכבר מגיל צעיר ידעו והיה נראה על פני הילד שהוא יהיה בעתיד הרבי מליובאוויטש וכנראה לכן קיבל הדרכות אלו.

גם אחי הרבי היה ידועים בגאונותם.

אפיזודה ששמעתי מאבי על הכבוד והאמון שנתנו למשפחת סב הרבי, הרב מאיר שלמה ינובסקי רב העיר ניקולייב: במכולת השכונתית בניקולייב, הרב ינובסקי היה משלם סכום חודשי קבוע ובסכום זה בני המשפחה יכלו לקחת מצרכים כרצונם מהמכולת, וזה מפני שבעל המכולת האמין וידע שהם לא יקחו יותר ממה שהם צריכים וכמובן שלא יקחו מותרות, ולכן היה יכול לשער מראש כמה יהיה הסכום...

מופת מיוחד

לימים עמנואל עלה לארץ, ונשא אישה כאן בארץ, בשנת תרפ"ט נולד בנם אבנר. אמו של עמנואל, מרת רסיה לבית אלטהויז עלתה עם עליית חסידי חב"ד בשנת תרצ"ז וכך "זכיתי שתהיה לי סבתא, היא הייתה חבדניקית בכל מהותה ועניינה", ברבות השנים עברו עמנואל ואשתו להתגורר ליד אבנר בהרצליה, ועל כך מוסיף לספר לי אבנר:

באחת השנים אמי חלתה במחלה קשה ופניה התעוותו, באותו הזמן אחד השכנים התעתד לנסוע לניו יורק, אבי ששמע על כך פנה אליו וביקש ממנו שיכנס אל הרבי מליובאוויטש ויבקש ברכה עבור אמי. הוא אכן נכנס אל הרבי ליחידות וביקש ברכה עבור אשתו של עמנואל, הרבי ציין שהוא זוכר את עמנואל מילדות, הרבי הוסיף ובירך את האמא ואמר שלא ידאגו היא תאריך ימים.

למותו לציין שאמי האריכה ימים והגיעה לגיל תשעים ושבע בשיבה טובה.

זכרונות עמנואל

עמנואל עצמו פרסם בחייו רשימת זכרונות על ניקולייב ועל בני משפחת אלטהויז (חלק מהדברים התפרסמו בתשורת ברדה שי"ל בשנה העברה), להלן קטע מזכרונותיו על אביו של הרבי, רבי לוי יצחק שניאורסון:

ערב סתיו אחד שוב הופיע (דודו ר' אליהו חיים אלטהויז) בכרכתו ולקחני לביתו של רב העיר.

באותה שעה נתכנסו שם חסידי חב"ד לשמוע פרק בתורת החסידות מפי חתנו, אף הוא רב בכרך פלוני ומחשובי תנועת חב"ד.

עמדתי בפתח חדר האורחים, והוא מלא מפה לפה יהודים מזוקנים ומצויצים עד שאין עוד בו מקום למדרך כף רגל נוספת. בפרוזדור נערמו על השולחן ועל הספסלים ערימות של מעילים ופרוות.

ראיתי את המרצה, אברך תמיר וחיזור פנים, עובר מהר אל הקיטון שבצד הפרוזדור, נוטל בקבוק, לוגם לגימה ארוכה ממנו, אחר יוצא בדרך החדר הפנימי אל האולם ופותח בהרצאה, כשעיניו נשואות, מעבר לראשי האנשים, אל פינה גבוהה ורחוקה.

סקרתי את פני המאזינים. אחד רכוב על כסאו ההפוך כעל סוס, ראשו בין אצילי ידיו הנחות על גב הכסא, ועיניו נעוצות בפי המדבר. אחד עומד מתוח ושעון אל המזוזה כתלוי, כשעיניו

עצמות ושפתיו נעות ולוחשות, כחוזרות על כל הגה המגיע לאוזניו. אחד נדבק אל הקיר, והוא מקשיב כשפיו פעור, משל צועק הוא ואין קולו נשמע.

קטע נוסף על קהילת חב"ד בעיר:

"היה אדם בצאתך ויהודי באוהלך" - על כלל זה הקפידו יהודי ניקולאייב עוד במאה שעברה, והיו נזהרים שלא להצטיין בין הסובבים אותם לא בלבושם אף לא בלשונם. ברחוב היה היהודי מסיח עם רעהו בשפת המדינה. לאט-לאט חדרה הרוסית גם אל-תוך הבית פנימה... ובמרוצת השנים נעשתה שלטת יחידה... היתה גם קבוצה של נאמני הרבי מליובאביץ, קטנה וקנאית, שהפגינה יהדותה ברמה, על ציצייתיה ופיאותיה"

"היה בניקוליב בית-הכנסת של חסידי חב"ד, ונוסף לזה חדר-מניין בשם "שפיץ-חב"ד", מעין "פלוגת המחץ" של מקורבי הרבי מליובאביץ". (בתשורה ברדה מצוין שהרבי הזכיר עובדה זו בש"פ צו תשי"ד "בניקוליב היו שני בתי כנסת: חב"ד ושפיץ חב"ד").

תעודה בחתימת דוד הרבי

לסיום מובא כאן בפרסום ראשון צילום מתעודה עליה חתום דוד הרבי, הרב שמואל שניאורסון רב העיר ניקוליב. התעודה נכתבה בתאריך כ"ב בסיון תרע"ח והיא אישור עבור יהודי יליד העיר למטרת הגשה למוסד להשכלה גבוהה. תחת הכותרת משרד הפנים רב העיר ניקוליב. על החתום רב העיר ש.ז. שניאורסון (שמואל זלמנוביץ. כנהוג ברוסיה לכתוב את שם האב - הרב ברוך שניאור זלמן שניאורסון).

М. В. Д.
НИКОЛАЕВСКИЙ
ГОРОДОВОЙ РАЙОНЪ

Годъ 1917 г.

№ 774
Г. НИКОЛАЕВЪ
(Возр. 774)

МЕТРИЧЕСКАЯ ВЫПИСЬ

изъ книги О РОДИВШИХСЯ по гор. Николаеву
еврейскъ за 1894 г. (Маслава Зосимовна
дѣвичество четвертого Января
для предсѣдателя въ Мѣсечн
Учрежденіе Еврейск.

ЧАСТЬ I О РОДИВШИХСЯ						
№	Имя отчества	Число и буквы имени и отчества		Год рожденія	Состояніе отца, матери отца и матери	Имя родителей и оцъ или мѣнъ ихъ
		Христіанск.	Еврейскій			
244	Раббит	Майя	Исра	1894	Отецъ Херсонскій Мещанинъ Урал Мойсеевъ Шма- ианъ изъ г. Ротен- штейнъ Файса.	Сынъ Моисей



Г. Николаевскій 410
Городской районъ № 3. Ленинскій

happy - star



Старая синагога в г. Николаеве. Главный фасад

בית הכנסת הישן (למעלה) והחדש (למטה) בניקולייב



Николаевъ. № 11.
Хоральная синагога.

מי יתנך כאח לי

זכרונות מר צבי כסה

מר צבי שי' כסה, הוא לוחם פלמ"ח ואיש ציבור ישראלי המתגורר ברמת השרון, אך מה שעניין אותי בשיחתי עמו, הוא היותו בנו של חבר הכנסת יונה כסה ז"ל.

יונה כסה נולד בעיר יקטרינוסלב, בילדותו התייתם מהוריו שמתו ברעב והוא מצא מחסה בבית הכנסת. הרבי שהיה אז כבן ח"י שנים ניגש אליו והזמין אותו לבית הוריו שם הוא אכל ומאז היה מתארח מפעם לפעם בבית הורי הרבי.

לפני כמה חודשים שוחחתי עם מר צבי כסה, אודות זכרונות ששמע מאביו. זכרונות אלו מובאים כאן בקשר עם יום היארצייט של ר' ישראל אריה ליב ביום י"ג אייר.

"לאבי היו שיחות רבות עם שלושת בני רב העיר הגאון רבי לוי יצחק שניאורסאהן, והיה בידידות אישית עמם. היה משוחח איתם רבות בעניינים תורניים. הוא זכר היטב את שקידתו העצומה של הרבי, את הגאונות והבקיאות העצומה בש"ס ובפוסקים, וציין שתמיד מצא את הרבי עומד ולומד.

בעיקר היה בידידות עמוקה עם האחים הצעירים שלהם היה קרוב יותר בגיל. בתארו אותם ציין שהאח השני בערל (ר' דובער הי"ד) היה כדבריו, גאון הגאונים, בעל ידע רב ובקיא בכל התורה כולה, מיוחדת הייתה בקיאותו בגמרא בצורה בלתי רגילה עד שהיה ניתן לעשות לו מבחני סיכה (מכניסים סיכה והיכן שנפתח יש להשלים מה כתוב בדף). לצערנו הוא חלה במחלה גופנית כרונית ואושפז עד להירצחו על ידי הנאצים ימ"ש.

לימים עלה אבי לארץ ישראל, ועם השנים החל להתעסק בענייני ציבור במסגרת מפלגת מפא"י עד שנהיה למזכ"ל המפלגה. באחד הימים הלך ברחובות תל אביב ולפתע פוגש את ידידו ר' ישראל אריה ליב, הוא היה נרגש ושאל את ר' ישראל אריה ליב, מה הוא עשה כאן

בארץ. ר' ישראל אריה ליב סיפר לו שלאחרונה ממש הוא עשה עליה לארץ הקודש¹. אבי עזר לו לקבל עבודה וסידר לו עבודה בחנות ספרים².

לאחר כמה שנים, שוב פוגש אבי את ר' ישראל אריה ליב ברחוב, הוא שאל אותו איך הוא מסתדר בעבודתו. בתגובה השפיל הוא מבט ובצניעות בלתי רגילה אך אופיינית לו, סיפר לו שהוא שלח מאמר בנושא פיזיקה גרענית לוועדה לאנרגיה אטומית של הממלכה הבריטית, ועל פי המאמר בלבד, מזמינים אותו לשם. הוא אכן נסע לשם והתקבל להיות מדען וחבר בוועדה חשובה זו³.

אבי ציין בהתפעלות את הצניעות בה הוא סיפר זאת ועל כך שהיה עליו "לדלות" את זה ממנו. כמו כן ציין בהתפעלות את כך שאף על פי שלא למד נושאים אלו, הצליח לכתוב מאמר ורק על פי המאמר התקבל.

לימים נסע אבי כמה פעמים לניו יורק, וזכה להכנס ליחידות אצל הרבי כמה פעמים. באחת הפעמים ביקש ממנו הרבי שיבקר את אמו הרבנית חנה. אכן הוא נכנס לרבנית חנה, וציין בהתפעלות רבה שהרבנית אמרה לו שהיא זוכרת אותו היטב, וזוכרת שהיה שר בילדותו

¹ ר' ישראל אריה ליב התגורר בתל אביב בין השנים תרצ"ד לתש"י ברחוב רבי יוחנן הסנדלר 2. על פי ספר הבחורים בארכיון עיריית תל אביב.

² על פי עדותו של מר יעקב כהן המובאת בספר תולדות לוי יצחק, ר' ישראל אריה ליב כיהן כמנהל הספריה בחנות הספרים "בלומשטיין" ברחוב נחלת בנימין 48 תל אביב.

³ באגרות קודש כ"ק אדמו"ר הרי"צ מובא אגרת הרבי הרי"צ על נסיעתו המתוכננת של ר' ישראל אריה ליב לאנגליה:

"ידידי נד"ז מחותני הנכבד בעל כשרון נעלה וו"ח אי"א מר ליב שי' שלום וברכה.

במענה על מכתבו מכ"ו מר"ח - העבר, כי החליט לנסוע לבריטניה להסתדר בעבודה ספרותית המתאימה לכשרונו המדעי והספרותי... והמענין אותי הוא להכניס - בעזרתו ית' - יפיפותו של שם באהלי יפת להראות להנוער העברי המתיהר והשוואף לידיעות חול כי מאפס המה לעומת עומק שכל התורה. והנני מציע לו אשר בנסיעתו זו, שיתודע לגדולי המדע ויודעי שפות שונות, יתענין להעתיק ספרי תורת חב"ד - החל מספר התניא - לאנגלית, העתקה חפשית עם הערות תוכניות בהנוגע להבנת הענינים ותוכנם. מענין אותי דברי ימי הבעל"ש, המקובלים עד ר' אדם, ר' אדם, מורנו הבעש"ט, תלמידיו, מורנו כ"ק הרב ר' דובער ממעזריטש תלמידיו וספריהם שיצאו לאור, וספורים מהם ואודותם..

בבית הכנסת ושהיה לו קול יפה, ואף ציינה אלו שירים בדיוק הוא היה שר. הוא יצא בתחושת התפעלות מהזכרון הפלאי.

כשקמה כפר חב"ד עזר אבי יחד עם שז"ר, רבות לישוב החדש מבחינת אישורים ותקציבים. הייתה לו ידידות מיוחדת עם ר' שלמה ע"ה מיידנצ'יק. הוא אף כתב לרבי כמה פעמים מכתבים והרבי השיב לו על כך. עד כאן תוכן דבריו.

יש לציין שמר יונה כסה שלח לרבי בקשר עם י"א ניסן תשל"ז זכרונות בכתב, ועל כך ענה לו הרבי במכתב:

"בנועם קבלתי מכתבו, לאחר ההפסק הארוך. ולכל לראש אביע תודתי הלבבית על הברכות בקשר עם יום ההולדת... ואם בכל ברכה איש לרעהו הדברים אמורים, על אחת כמה וכמה ברכה שתוכה רצוף רגש חם ולבבי, ובצירוף זכרונות בית אבא והאווירה שהיתה אז, המעוררת גם אצל הקורא, ובפרט שהמדובר בבית אבא, זכרונות ורגשים והוויות.

ובוודאי לדכותי אין הדבר זקוק לאריכות. והרי ניכר במכתב כבודו אשר גם אצלו זכרונות ימים שעברו עומדים חיים נגד עיניו".

ונהרו אליו כל הגויים

זכרונות הרה"ח ר' שמשון חריטונוב

שמעתי מפי בנו של ר' שמשון חריטונוב לאחר פטירת אביו בשנת תש"ע:

שמעתי מאבא שלי ר' שמשון ע"ה שהכיר את אביו של הרבי - אבא שלי נולד בשנת עטר"ת והיה גר בניקולייב - שאבא של הרבי היה לו מראה פנים מיוחד מאד וכשהיה הולך ברחוב היו יוצאים לראותו הגויים. הם היו מכבדים אותו מאד ונותנים לו קדימה בתור וכדומה. הוא זכר אותו כשהיה לו עוד זקן שחור. גם התמונה הטובה שלו (מתחילת המאסר) לא משקפת את מראה פניו המיוחד.

ר' בערל הי"ד אח של הרבי היה ממש "גדול" (והכוונה ברוחניות כמובן).

אני זוכר שהרבי אמר פעם שיש כאלו שמילאו את מקומו בעבודה שהוא היה צריך לעשות (לאביו או לאמו).

אגב, לאבא שלי הייתה בת דודה שהיא הייתה גרה באלמא אטא והיא סייעה להורי הרבי. דיברתי איתה בטלפון לפני כמה שנים והיא סיפרה לי פרטים על ניקולייב.

שער שני

נשיא וסופר

שאר בשר ושאר רוח

צילומי מכתבי כ"ק אדמו"ר אל הסופר אברהם שלונסקי

המשורר אברהם דוד שלונסקי היה קרוב משפחה של הרבי דרך אמו, הוריו התגוררו בעיר יקטרינוסלב בסמיכות לבית הורי הרבי, ובילדותו הוא הושפע רבות מרבי לוי יצחק ומהרבנית חנה, הורי הרבי.

שנים לאחר עלותו לארץ ישראל הוא נסע לביקור בניו יורק, שם הוא נכנס ליחידות עם הרבי. לימים התבטא בראיון לעיתונות הכללית בארץ, שיש אחד שיכול לעשות משהו מהשומר הצעיר ליהודי מאמין והוא הרבי מליובאוויטש, ואם היה נשאר עוד מעט ביחידות היה נהפך ליהודי שומר תורה ומצוות בצורה מלאה.

תודתנו למכון ליר של אוניברסיטת תל אביב על הרשות לצלם את האגרות.

האגרת הראשונה

"אין לי כל צל של ספק שכבודו מאמין הוא"

אגרת זו כותב אליו הרבי לאחר שהתפרסם ראיון עם אברהם שלונסקי בעיתונות הכללית על דבר היחידות שלו אצל הרבי. ובין היתר כותב לו הרבי: "הפנו תשומת לבי לפרסומת ראיון שלו שנדפס בעתון, בו מזכיר ג"כ על דבר שיחתנו, ולהפתעתי כתוב שם שכאילו שאלתי אותו היתכן שענין האמונה אצלו לא כדבעי. והפתעתי היתה מהולה בצער מצד כמה טעמים. ראשית, אין לי כל צל של ספק שכ' מאמין הוא, ועוד יותר מזה - אני מאמין שכ' ג"כ מכיר שהוא מאמין... מכל מקום אין בזה הצדקה, שהרי זהו, כאמור, בניגוד לדעתי ולהערכתי אותו, ועוד זאת שהוא בניגוד גמור למהלך רוח של חסידים ובני משפחות חסידותיות...".

ABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

ז מנדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תשכ"ז
ברוקלין, נ. י.

לכבוד
מר אברהם שי' שלונסקי

שלום וברכה:

לקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לסוכה
ולברכה, הנבי שולח לו ולכל אשר לו ברכתי ברכת כתררה
וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם
יחד.

בברכה ובשורות טובות

משבע היהודי שיש לו הנאה כשיכול להקשות קושי', והנאה
גדולה מזו-כשיכול להקשות שתי קושיות בבת אחת. ועל פי פנהג
ישראל זה הנבי בא בשורותי דלהלן.

הפנו תשומת לבך לפרומת ראיון/ שנדעם בעתון, בו מזכיר
גי'כ על דבר שיחתנו, ולהפתעתי כתוב שם שכאילו שאלתי אותו
היתכן שענין האמונה אצלו לא כדבעי. והפתעתי היתה שהולה
בצער מצד כמה טעמים. ראשית, אין לי כל צל של ספק שכ' מאמין
הוא, ועוד יותר מזה - אגן מאמין שכ' גי'כ מכיר שהוא מאמין.
ואפילו אם תמצא לומר שהשאלה" האמורה היתה לה כוונה מיוחדת
מצד קו אחר שיש בטבע אחינו בניי לומר דבר חד או חריף כדי
לעורר תגובה או רושם וכו'לי, אף שאיני בטוח שכן הוא בנידון
דין, מכל מקום אין כזה הצדקה, שהרי זהו, כאמור, בניגוד
לדעתי ולהערכתי אותו, ועוד זאת-שהוא בניגוד גמור למהלך רוח
של חסידים וכני משפחות חסידותיות.

תירוץ קלוש הי' בידי, שהעיקר הי' אצלו לא אגסם השאלה
כי אם להמציא על ידה את ההזדמנות לפרסם את התשובה. אבל
בודאי שיכול הי' לנסח את השאלה ככפה נוטחאות שאלה ולהביא
את המענה בסגנונו.

לכאורה, הכתוב לעיל הוא בניגוד למאמר חכמינו ז"ל אין
צועקים על העבר. ככל זה כאתי בהכתוב-כיוון שבדאי יהי'
נוגע גם לעתיד.

בעתו קבלתי את ספרך "אבני גויל" ואמרתי אשר יבוא ההמשך
ויכבדני בספריו שמדוי' להופיע לאחרי ספרו האמור, ומסעם זה
נתעכב האישור. וכיון שהשנה מתקרבת לסיומה ועדין לא נתקבלו-
אביע בזה תותתי בעד ספרו האמור ותודה למפרע על האשר
דרך אגב, בחדר כשהתחילו ללמוד גמרא היו רגילים לומר

ארכיון שלונסקי
3110-3630

"אבני ג'ויל" (ג' קסוצה). והנה לכאורה נכנס אני בתחום שלו, אבל לדעתי אינו שעות של מלמד שאין לו ידיעה בתורת הניקוד והדקדוק, כי אם מיטד על הכתוב "אבני גזית", וכפרש שבמסנת חכמינו באים מסוכים זה לזה (ב"ב בתחילתה).
מהסיבות שעכבתי מכתבי מפני שאמתי אולי כיון שביקר בקיץ כלונדון ימשיך ג"כ לארצות הברית. ואחרי כן נודעתי שחזר משם לארצנו הק' ת"ו.

מחפש הנבי לאחרי המאורעות שנקראים בפי העם "מלחמת ששת הימים" מישהו שיאמר מלה המתאימה למאורעות אלו. וְלַעֲתָ עִתָּב לֹא מִצְאָתִי כַעֲבִינִי דָפוּס שְׂבָאוֹ לִיְדֵי מִלָּה הַמְתַּאיִמָּה מֵאִיזָה חוּג שְׂהוּא, מִן קֶצֶה הַיָּמִין וְעַד קֶצֶה הַשְּׂמָאל. וכיון שכאמרו בשיחתנו מתמחה הוא בהמצאת שם מתאים וכולי, אולי מצא הבסוי שיתאים על כל פנים לאחת הנקודות העקריות.

הענין האחרון אינו כתוב על דרך הצחות, כי אם מתוך/על אשר כנראה גם מאורעות אלו לא מצאו הד המתאים והאמתי, ובמקומם העלה המזלג "ארוסת".

ארכיון שוונטקי
3:10.3632

האגרת השניה

"ולתמי' מה יום מיומיים, המענה (באם יש צורך בזה) - יובל שבעים שנה".

באגרת זו ששלח הרבי אליו לכבוד הגיע שלונסקי לגיל שבעים, הרבי מברכו לרגל יום ההולדת ודורש ממנו לממש אמונתו ולהתחיל לחיות חיי תורה ומצוות:

"נזדמן לי לפני ימים אחדים, והיום פעם שני, לקרוא על דבר יובל השבעים שלו. ואצטרף לקהל מברכיו לאחל לו אריכות ימים ושנים טובות. וכמנהג יהודי לצרף תיכף ומיד מאמר חכמינו ז"ל – טוב לשמים וטוב לבריות גם יחד, שהוא הטוב האמיתי.

. . ארשה לעצמי להביע עוד מאיחולי, ובטח בלאו הכי יחשדני בזה, אשר יהי רצון שהתזוזה והתנועה של "שיבה אל המקור" תתבצר בחייו במעשה בפועל, בחיים המעשיים כל יום. ובפרט אשר השפעה לו בכגון זה בחוג מסויים שספק אם יקבלו השפעה ממישהו אחר, ופעולה מקורית (תרתי משמע) ומפתיעה מצדו – בודאי שהרבה ממנו יראו וכן יעשו.

בתקופתנו זו, רבו הפירושים בכל ענין ודבר, ועד לפירושים סותרים ומשונים. אבל כוונתי בהאמור היא בסגנון הידוע "לדעת זה התינוק", או במאמע-לשון – גאָר פשוט. וכיון שבמשך כמה שנים ביקטרינוסלב הי' מחפש דוקא זה שהוא נועז ונגד הזרם, אין לך נגד הזרם בחוג מעריציו – ממפנה ושינוי בכיוון האמור.

פשוט שאין מתחילים להדר בקיום מצוות מעשיות בכדי להראות שיכולים ללכת נגד הזרם וכו', אבל בתור מסייע הרי גם תכונת נפש זו פעילה היא.

ולתמי' מה יום מיומיים, המענה (באם יש צורך בזה) – יובל שבעים שנה.

כבוד, ובברכה לשנים טובות ומוצלחות ולבשורות טובות.

מ. שניאורסאהן

נ.ב. מפני הנימוס צריך הייתי לחכות עד שאבחן בתגובת מר על מכתבי זה, ורק לאחר זה להביע תקותי שישלח לכאן מפרסומו (נוסף על משלוח האי': ס' "שירים", שני כרכים). אבל כיון שהמכתבים שלי מתאחרים ביותר וביותר, זאת אומרת שבלאו הכי אין מגדירים אותי כאיש הנוהג על פי הנוהג וחוקי הפרוטוכול, הריני מצרף בקשתי זו בשולי מכתבי זה.

ACHEM, Inc.
Lubavitch
Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ.י.

ב"ה, י"א אדר שני, ה'תש"ל
ברוקלין, נ.י.

מחוי' מר אברהם שי'

שלום וברכה!

נזדמן לי לפני ימים אחדים, והיום פעם שני', לקרוא על דבר יובל
השבעים שלו. ואצטרף לקהל מברכיו לאחל לו אריכות ימים ושנים טובות.
וכמנהג יהודי לצרף חיכך ומיד מאמר חכמינו ז"ל - טוב לשמים וטוב לבריות
גם יחד, שהוא הטוב האמתי.

והרי חודש אדר ענינו לא שמחה סחם כי אם מרבין בשמחה, ועד דלא
ידיעי.

ארשה לעצמי להביע עוד מאיחולי, ובטח בלאו הכי יחסדני בזה, אשר
יהי רצון שהתזווה והתנופה של "שיבה אל המקור" תתבצר בחייו ובמעשה בפועל,
בחיים המעשיים ככל יום. ובפרט אשר השפעה לו בכגון זה בחוג מטויים ספפק
אם יקבלו השפעה ממישהו אחר, ופעולה מקורית (תרחי משמע) ומפתיעה מצדו -
בודאי שהרבה ממנו יראו וכן יעשו.

בתקופתנו זו, רבו הפירושים בכל ענין ודבר, ועד לפירושים סותרים
ומשוניים. אבל כוונתי בהאמור היא בסגנון הידוע "לדעת זה החינוך", או
במאמץ-לשון - גאר פשוט. וכיון שבמשך כמה שנים ביקטרינוסלב הי' מחפש
דקא זה שהוא נועז ונגד הזרם, אין לך נגד הזרם בחוג מעריציו - מפננה
שנוי בכיוון האמור.

פשוט שאין מתחילים להדר בקיום מצוות מעשיות בכדי להראות שיכולים
ללכה נגד הזרם וכו', אבל בתור מסייע הרי גם תכונת נפש זו פעילה היא.

ולהתמ' מה יום מיומיים, המענה (באם יש איזה צורך בזה) - יובל
שבעים שנה.

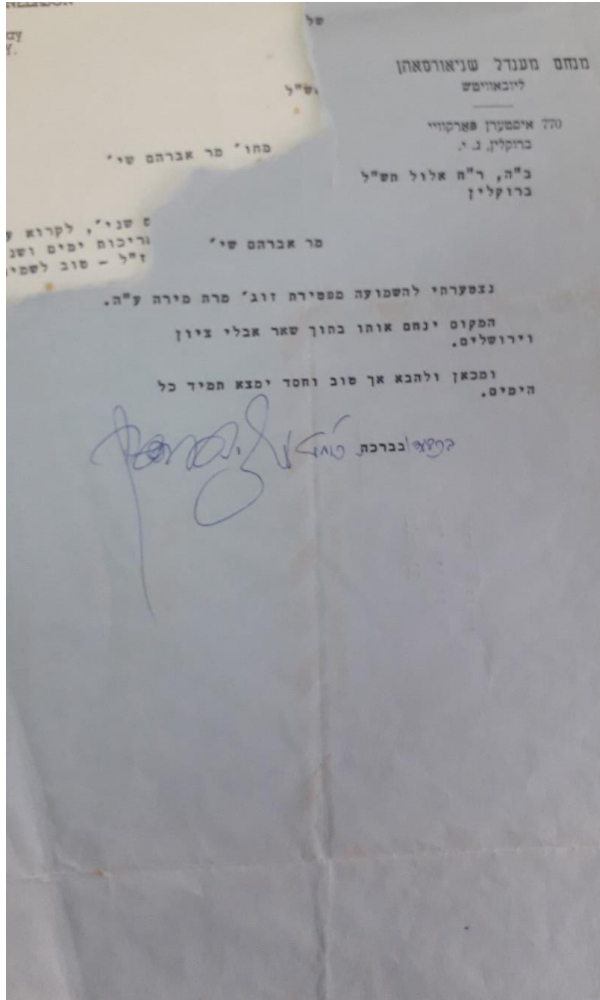
בכבוד ובבכחה לשנים טובות ומוצלחות
ולבשורות טובות

נ.ב.
מפני הנימוס צריך הייתי לחכות עד שאבחן בהגובת מר על מכתבי זה
ורק לאחר זה להביע קותי שימשוך לשלוח לכאן מפרסומיו (נוסף עלים) (תחתיו הוא)
"שירים", שני כרכים). אבל כיון שהמכתבים שלי מתאחרים ביותר וביותר,
זאת אומרת שמכבר אין מצדירים אותי כאיש הנוהג על פי הנהוג וחוקי
הפרוטוכול, הרני מצרף בקשתי זו בשולי מכתבי זה.

ת"י שלונסקי
3110-59

האגרת השלישית

מכתב ניחומים על פטירת רעייתו



האגרת הרביעית

"שאני מאמין שהוא מאמין אשר שנינו מאמינים"

אגרת זו שלח אליו הרבי לאחר שאברהם שלונסקי שלח לרבי ספר שיריו עם הקדשה"על דף השער: לאדמו"ר . . ברכות מעומקא דליבא במלאות לך שבעים שנה - משאָר בשרך ושאָר רוּחְך. ועל כך ענה לו הרבי במכתב מיוחד:

ש"ב מר אברהם שי' שלאנסקי

שלום וברכה!

אתו רב הסליחה שלא אשרתי גם בכתב קבלת מכתבו ברכה ליום ההולדת ותשורתו הכי יקרה – אוצר כתביו (בעשרה כרכים), שרצוני לפרש זה ככתבו בכרך הראשון שזהו סימן שביחד עם "שאר בשר" יש בזה "שאר רוח", אלא בשנינו – לא "שאר רוח" (אלף קמוצה) כי אם גם בזה "שאר" (אלף צרוי).

כוונתי בהאמור, כפשוטה, בהמשך למה שדברנו בעת ביקורו כאן, שאני מאמין שהוא מאמין אשר שנינו מאמינים – ובנוסח הידוע, באמונה שלימה – בכל אותם העיקרים הכלולים בשלשה המתייחדים כאחד: ישראל ואורייתא וקודשא בריך הוא, וכדברי אז באותו התוכן.

ואף שיש מקום לחשש שיבוא מקשן ויקשה, הרי ישנם מעשים ודיבורים אשר לכאורה מוכיחים שלא ככתוב לעיל, הביאור בזה הוא, מיוסד על הפתגם העממי, סתם מקשן עם הארץ, כלומר שאין לו אלא מה שנוגע להנהגה חיצונית וארצית, ואינו מבחין כלל מה בא משכבה החיצונה של האדם או שכבה הכי חיצונה, ומה מקורו בפנימיות האדם, ובלשון החסידות "עצמותו ומהותו", והרי מובן אשר "רוח" ובמילא גם "שאר רוח" העיקר בזה הם הפנימיות והעצם.

ולחוסף בהאמור, אשר אפילו מנקודת מבט של החיצוניות והארציות, גם בזה עם הארצות כפשוטה, שהרי סוף סוף הכרח הוא שהעצם והפנימי יתמרד בשכבה החיצונה המנגדת לו וימצא ביטוי לגלות עצמו.

לא נוגע כ"כ אם כיון במיוחד לזה, אבל הרי הפתיחה לאוסף כתביו ואוצרו היא "התגלות", "והנער הי' משרת את ה' . . דבר כי שומע עבדך", ורק אחרי זה בא האוסף עצמו. ותקותי, כאמור, שאין זה במקרה, על אחת כמה וכמה שאין זה "פשטיל" משלי.

בברכה בענין הפתיחה שיקויים בו מה שנאמר ואברכה מברכך, שכל המברך יהודי מתברך מה' מקור הברכה, מקור הברכה בגשם וברוח גם יחד ולבשו"ט בהאמור – ש"ב.

נ.ב. כמו ששמחתי על ההשגחה פרטית במה שפתח כל האוסף על פי הכתוב לעיל, כן, לאחר בקשת שליחתו, חבל אשר הסיום הוא "יוצאים לקול נגינת אבל". ואף שזהו תרגום מחיבורו של גוי, בכל זה חבל. והרי תפקידו של כל אחד, ובפרט של יהודי, ובמיוחד מי שזכה לאוירה חסידותית ולידיעה בזה, לקיים "עבדו את ה' בשמחה" בכל פרטי חייהם. ואם מאיזה טעם שיהי' יש עסק עם גוי, גם בזה טוב לסיים בשמחה.

בהכירי את מר – בטוחני אשר ימשיך בכתיבה ובהדפסה וכו', ותקותי אשר גם להבא ישלח לכאן מפרסומיו ות"ח מראש.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

ארכיון שניאורסאהן
3-10-3056

ב"ה, כ"ג סיון, ה'תשל"ב
ברוקלין, נ.י.

ש"ב מר אברהם שי' שלאנסקי

שלום וברכה:

אתו רב הסליחה שלא אשרתי גם בכתב קבלת מכתבו ברכה ליום ההולדת
וחשורתו הכי יקרה - אוצר כתביו (בעשרה כרכים), שרצוני לפרש זה
(ככתבו בכרך הראשון) שזהו סימן שביחד עם "שאר בשר" יש בזה "שאר רוח",
אלא בשינוי - לא "שאר רוח" (אלף קפוצה) כי אם גם בזה "שאר" (אלף
צרוי').

כוונתי בהאמור, כפשוטה, בהמשך למה שדברנו בעת ביקורו כאן, שאני
מאמין שהוא מאמין אשר שנינו מאמינים - ובנוסף הידוע, באמונה שלימה -
במאורם העיקרים הכלולים בשלשה המתייחדים כאחד: ישראל ואורייחא
וקודשא בריך הוא, וכדברי אז באותו התוכן.

ואף שיש מקום לחשש שיבוא מקשן ויקשה, הרי ישנם מעשים ודבורים
אשר לכאורה מוכיחים שלא ככתוב לעיל, הביאור בזה הוא, מיוסד על
הפתגם העממי, סתם מקשן עם הארץ, כלומר שאין לו אלא זמה שנוגע
להנהגה חיצונית וארצית, ואינו מבחין כלל מה בא משכבה החיצונה של
האדם או שכבה הכי חיצונה, ומה מקורו בפנימיות האדם, ובלשון
החסידות "עצמותו ומהותו", והרי מובן אשר "רוח" ובמילא גם "שאר
רוח" העיקר בזה הם הפנימיות והעצם.

ולהוסיף בהאמור, אשר אפילו מנקודת מבט של החיצוניות והארציות,
גם בזה-גם הארצות כפשוטה, שהרי סוף סוף הכרח הוא שהעצם והפנימי
יתמרד בשכבה החיצונה המנגדת לו וימצא ביטוי לגלות עצמו.

לא נוגע ^לאם כיון במיוחד לזה, אבל הרי הפתיחה לאוסף כתביו היא
"התגלות", "והנער הי' משרת את ה'... דבר כי שומע עבדך", ורק
אחרי זה בא האוסף עצמו. ותקוה, כאמור, שאין זה במקרה, על אחת
כמה וכמה שאין זה "פשוט" ל"משלי".

בברכה בעלן הפתיחה-שיקויים בו מה שנאמר
ואברכה מברכין, שכל המברך יהודי מתברך מה'
מקור הברכה, מקור הברכה בשם וברוך
גם יחד ולתמיד האמור-לך

נ.ב. כמו שמחתי על ההשגחה פרטית במה שפתח כל האוסף על פי
הכתוב לעיל, כן, לאחרי בקשת שליחתו, חבל אשר הסיום הוא "יוצאים
לקול נגינת אבל". ואף שזהו חרגום מחיבורו של גוי, בכל זה חבל.
והרי תפקידו של כל אחד, ובפרט של יהודי, ובמיוחד מי שזכה לאוריה
חסידותית ולידיעה בזה, לקיים "עבדו את ה' בשמחה" בכל פרסי חייהם.
ואם מאיזה טעם שיהי' י עסק עם גוי, גם בזה טוב לסיים בשמחה.

בהכירי את מר-בטוחני אשר ימשיך בכתובה ובהדפסה וכו', ותקותי
אשר גם להבא ישלח לכאן מפרטומיו ות"ח מראש.

RABBI MENACHEM M. SCHNEEBERG

Lubavitch

77C Eastern Parkway

Brooklyn, N. Y. 11213



אברהם שנייב

רח' גורדון 50

תל-אביב

ISRAEL

AÉROGRAMME • PAR AVION

FIRST FOLD

SECOND FOLD

Handwritten text in Hebrew, partially obscured and upside down, likely bleed-through from the reverse side of the envelope.

שער שלישי

האיש אשר בדרך

האיש אשר בדרך

חלופת מכתבי הרבי עם הסופר אליעזר שטיינמן

מר אליעזר שטיינמן ע"ה היה מגדולי ההוגים והסופרים ומאושיות התרבות בארץ-הקודש, שהיה רחוק עד מאוד מחיי תורה ומצוות. בשלב מסוים הוא החל להתעניין בעולם החסידות, מתוך כוונה לכתוב עליו. הוא יצר קשר עם הרה"ח ר' חנוך גליצנשטיין ע"ה וביקשו לקבל מספרי חב"ד. ר' חנוך החל עמו בקשר רציף, בהדרכות מפורטות של הרבי על כל צעד ושעל, ואט-אט מר שטיינמן הוקסם מאורה של חב"ד, החל לכתוב לרבי, וזכה לקבל אגרות קודש מפורטות. הוא אף התקרב אט-אט לחיי תורה ומצוות. את רשמיו העזים מעולמה של חב"ד ואת הערצתו העצומה לרבי, העלה מר שטיינמן על הכתב בשני הספרים "משנת חב"ד".

על סיפור התקרבותו המופלא אל הרבי, ניתן לקרוא ב'קובץ לחיזוק ההתקשרות', מז.

במהלך חורף תשט"ז שלח אליעזר שטיינמן את ספריו כתבי המגיד מדובנא ורבי נחמן מברסלב וכן את ספרו באר החסידות לרבי. כמענה למשלוח ספרים אלו השיב הרבי באגרת ארוכה בה עמד על שתי נקודות; הראשונה - כפי שעורר הרבי מחברים רבים - לצרף מראי מקומות לספרים על מנת שיוכלו הלומדים לעיין בהם. והשניה - שנכתבה באופן אישי למחבר הספרים אשר לא מספיק לכתוב על הספרים בהשקפה חיצונית אלא יש גם לאמץ את אורח החיים אליהם מורים ספרי וכתבי החסידות.

ב"ה, כ"ו שבט, התשט"ז

ברוקלין, נ.י.

מר אליעזר שטיינמן

שלום וברכה!

אביע בזה תודתי עבור שימת לבו לשלוח לי ספריו שהוציא לאור בזמן האחרון, והם: כתבי המגיד מדובנא, כתבי רבי נחמן מברצלב, באר החסידות סידרה ראשונה וסידרה שני'.

בקשר עם הספרים ובפרט הסדרה באר החסידות - אעיר בזה על שתי נקודות:

(א) מטרת מחבר בכלל, ושל הכותב על נושא עיוני בפרט, לעורר תשוקה בלב הקורא להמשיך להתעניין בעניינים המובאים בספר ולהעמיק יותר בהם, ובפרט אם המחבר מוסר העניינים בלשון וניסוח שלו, בכלי שני. ובכל הזמנים, וביחוד בדורנו, משתדלים להקל על הקורא והלומד ע"י שעושים "אזנים לקופה" וכיו"ב. ולכן לדעתי, וגם הנסיון מורה על כך, חשוב ביותר לציין על אתר בשולי הגליון או עכ"פ סוף כל ספר - המקורות בציון הפרק, הדף וכו'. ובפרט כשמצטטים, שעל ידי זה נותנים לקורא וללומד אפשרות לחוות דעתו גם הוא בפירוש דברי המקור ומגרים רצונו להתעמק בענין. יתר על כן, נוהג זה טוב ומועיל לא רק לקורא וללומד אלא גם למחבר, כי לא תמיד שמורות אצלו רשימותיו בהן ציין המקורות, ואם אפילו שמורות - הרי לא תמיד נמצאות תחת ידו כשמעיין בעניינים אלו עוה"פ.

ראיתי שבספריו הנ"ל חסרים ציונים אלו. אבל תקותי, שבאם תתקבל הצעתי, הוא עוד בכדי שיעשו למלא החסרון בספריו העומדים להופיע. ומה טוב - להוציא חוברת מילואים גם להספרים שהופיעו כבר - מכילה ציוני המקורות לענייניהם.

(ב) במסירת שיטת ועניינים של תורה שהיא תורה ח"י ותורת חיים, ובפרט - החלק שבה הקשור עם הרגש, וביחוד אם הכוונה היא לחוג קוראים אשר השקפות אלו חדשות וגם זרות הן בעולמם, הנה כדי שיצא הדבר בשלימות יותר וקרוב יותר לפנימיותו, לא די למוסר או למחבר לקרוא ספרי תורה זו, ללמדם בעיון הדרוש ולמסור תמציתם, אלא צריך הוא "להתלבש" במדה הכי אפשרית ברוח התורה ובהווי של מייסדי השיטה ונשיאי'. ועל אחת כמה וכמה מוכרחת התלבשות זו אם מטרת המחבר היא לבוא למסקנות מעשיות בהנוגע לחיים בהווה.

איני מכיר את כ' באופן אישי אבל תקותי שלא יקפיד על אשר ארשה לעצמי להעיר, שבכדי להגיע למטרה שהתווה לו בספריו, וכמו שכותב בהקדמתו לספריו באר החסידות, מהראוי שיסגל לעצמו ובפנימיותו סדר חיים שלהם, היינו חיים על פי התורה ובמעשה בפועל, וכפי שמתבאר אופן חיים אלו במקור, בספרי החסידות.

אין מספיקה הגישה של רחמנא לבא בעי, כי אף שזהו מוכרח לכל לראש, אבל אין זה מספיק כלל וכלל.

אפשר שיחשדני שכוונתי בהנ"ל להשפיע על יהודי שיעשה שומר תורה ומצוה במילואם ועוד כפי דרישת תורת החסידות,

ואודה אשר גם בזה צדקו חכמינו ז"ל באמרם אין אדם נחשד אלא א"כ יש בו עכ"פ במקצת.

אבל אין מקצת כוונה זו שלי ממעטת כלל התועלת בשביל המטרה הנ"ל, ולדעתי גם ההכרח,

שימסרו הדברים דברי תורת החסידות, שהם בכלי שני - בקירוב יותר לאמיתתם ולפנימיותם. אפשר ג"כ שתפלא בעיניו תקותי - שעל ידי מכתב אוכל להשפיע על איש הוגה דיעות, אשר בודאי שיטה לו באופן חייו, שיטה מיוסדה וקשורה בנימי נפשו וכו', והשפעה עד כדי כך - שבקבלת המכתב ישנה באיזו מדה שהיא לא רק השקפתו אלא גם הנהגתו.

והביאור בזה הוא - שאיני בא בדבר חדש משלי, אלא מציע רעיון ישן נושן, וביחד עם זה, שבכל יום ויום חדש הוא ובורא עולמות הוא, הוא ענין תורתנו ומצותי.

והמאמין באדם ובכוחות נפשו האין-סופיים,

כיון שנפש האיש הישראלי היא - בלשון רבינו הזקן בעל התניא - חלק אלקה ממעל ממש, שהוא האין-סוף,

הרי הוא מאמין גם כן אשר בשעתא חדא וברגעא חדא יכול כל אחד ואחד להגיע לעומק רום, מבלי הבט על מצבו ומעמדו ברגע לפני זה. והגורם לזה יכול להיות אפילו דבר קטן וניצוץ קטן, כיון שאין זה משמש אלא לפתיחת אוצרות האין-סוף שישנם בנפש השומע או הקורא.

בכבוד וברכה.

בטח נמצאים תח"י מפתחות לספרי חב"ד שערכתי בזמנים שונים, מתאים לנקודה הראשונה במכתבי לעיל, ואשר ראיתי בהם תועלת רבה, וכנ"ל, לא רק בשביל אחרים אלא גם בשביל עצמי.

*

במענה למכתב זה כתב מר שטיינמן את המכתב הבא, בו ענה על שתי דרישותיו של הרבי. על היעדר במראי-מקומות מכיון שהספרים אינם עיוניים (לעומת הספרים אותם כתב באותה עת על חסידות חב"ד שעסקו גם בפן העיוני), ועל הדרישה שעליו לאמץ את אורח החיים של תורת החסידות - כתב באופן מופלא שאכן זוהי כוונתו. "לא לשם עשות ספרים ירדתי לגן החסידות"...
מכתב זה מתפרסם בזאת לראשונה.

ב"ה כ"ג אדר, תשט"ז

תל אביב

לכבוד האדמו"ר הנעלה רבי מנחם מנדל שניאורסון.

קראתי בשמחת הנפש את האגרת, שכבודו הואיל לכבדני בה.

בקציר האומר נרמזו בה כמה ענינים, כמדומה, ונתפרשו שניים, והם: מראי המקומות בספרי החסידות; המדרש והמעשה.

בענין מראי המקומות. רבי נחמן ושני הכרכים "באר החסידות" הם ראשי תבואתי במשנת חסידים. אין בהם הרצאה לימודית, המחייבת הוראות ברורות על המקורות. הם בגדר פכים קטנים של אגלי הטל ממקור החסידות, רמזי אורות וניצוצות בכדי לקרב את המאור שבחסידות אל קהל הקוראים הרחב. רוב מנין שבהם בנים שנשבו לתוך תרבות הגויים - בחלקה הגדול תרבות הגויים בלבושים יהודיים, - שלא טעמו מימיהם אפילו בקצה המזלג מיערות הדבש של דברי אלוקים חיים. רבים מהם לא ראו מאורות החסידות, לא נכנסו כלל למחיצתה, ולמרבה הצער אין כל יסוד לחשוב, שאפילו אחד מני מאה יתעשת לחפש מתוך קריאה זו את דרכו אל המקורות גופם. לא היה עניות דעתי מן המידה להכביד על הקוראים

האלה במראי-מקומות. ולואי שיתבשם בו מריח תורה ויראת שמים. בחינת טעמו וראו כי טוב.

שני הכרכים "באר החסידות - חב"ד", העתידים להופיע בקרוב אם ירצה השם, כתובים על דרך משנה סדורה ועל הרוב בהסתמכות על המקורות ובציון מקומות. לא הרי חב"ד כהרי משנה חסידית כללית. בחב"ד יש לא רק מסורה שבעל פה, כי אם תורה כתובה וחתומה בתעודות. ואולי יזכו הכרכים על חב"ד להיות נקראים גם על ידי יודעי דבר ומבינים.

אף הספר "בשער החסידות" אשר אתי בכתובים ערוך ומסודר כמסכת לפי הענינים במקורותיהם.

אודה ולא אבוש, כי מתקשה אני לעת עתה להגיד לכבודו מלין על הכתב בענין המדרש והמעשה. דברים שבלב ויהדות טהורה טובה להם, כמדומה, שיחה בכל פה. בשיחה יש קול, שהוא לא רק מעורר את הכוונה, אף מברר אותה. אותיות הכתב מחכימות, אבל פעמים מטשטשות, לא מגלות, אלא מעלימות. ויש חשש להיכשל בשפת יתר. חלילה לי לבוא לפני כבודו במגילה ארוכה לגזול את זמנו. דברים שבכתב אין לאומרם בעל פה, וכן להיפך.

ענין היחידות שבחב"ד יקר לי מאד, והוא שהביאני בשערי חב"ד אשר כאחד זר באתי אליהם.

ואל נא יראה כבודו בי זחיחות הדעת באמרי לו, כי לא למען עשות ספרים ירדתי לגן החסידות, כי אם מאהבת ישראל ומחמדת סוכת דוד. והיא חס ושלוש נופלת.

סוכת דוד, כלומר, נשמת ישראל שנזרעה כלאים בימינו. גדולה ההתפוררות בתוך הנפשות. אור החסידות יש בו כדי להאיר להולכים בחושך זמננו. אבל כבר הורו חכמי החסידות, כי רק הזהיר מזהיר ומאיר.

רבים הם בדורנו, העוצמיים את עיניהם מראות את המאור, אבל נאותים היאך שהוא לפקוח את עיניהם לקראת האור. אין הם מסוגלים כלל לקלוט את המאור, שהוא המקור, אבל משיגים זיו מעט והארה כל שהיא.

אף סופרי החסידות זה חלקם, כנראה, ללכת מן הזיו אל המאור.

ואומר שלום וברכה: הדיוט לכבודו הרם

במענה למכתבו האחרון, ענה לו הרבי באגרת מי"ג אייר תשט"ז (שאינה נמצאת תח"י) בה - כפי הנראה מהמכתב שהשיב, תבע ממנו הרבי תשובה מפורטת יותר ביחס לדברי הרבי אודות "המדרש והמעשה". במכתבו זה שכתוב בשפתו הייחודית השיב לרבי ביתר אריכות אודות כך.

י"ג סיון תשטז

לכבוד האדמור מנחם שניאורסון שליטא

בתשובה על מכתב כבודו מי"ג איר חושבני כי גם במכתבי הקודם לא עמדתי בשתיקה על ענין המדרש והמעשה או אורח החיים של היהדות, כפי דברי כבודו, כי אם הבעתי בתשובה קצרה כל מה שניתן לי להגיד בכתב לפי שעה. הקיצור הוא מפני שני טעמים. א. חשש להטריד את כבודו במגילה ארוכה כפי שזו מתחייבת לשם בירור כה מקיף. ב. נא יסולח אם לי אם מפאת ההכרח אגיד מלים מספר על הסיבה המאלצת אותי לנקוט לשון קצרה במכתבים. וזו נעוצה באומנות, שאחזתי בה בטעות או שלא בטעות. ההרגל לברר נושאים בפרקים ספרותיים על דרך האריכות גוזר עלי צמצום באגרות של ידידות, שאם לאו עלולה כל אגרת להתרחב לכדי חיבור ואהיה למשא על זולתי וגם על עצמי. ואלי זה ענשם של העומדים בשער לדבר אל הקהל הרחב, שאינם מסוגלים, ואף אינם פנויים, לשיחה של יחידות. אני מביט בהערצה ובקנאה מעט לחכמי ישראל, שהיו רועים נאמנים לקהל עם ואף מצאו להם הרבה שעות הכושר לפרוש מן הצבור ולשוחח מלב אל לב עם יחידים. אגרות חכמי חב"ד מעוררות בי תמיד פליאה והשתוממות. יש כאן ברכת השפע מקרן השפע. בחינת משה אשר לא ידע כי קרן אור פניו.

אשר לנקודה העקרית אגיד לכבודו את האמת, ושוב מפאת הצמצום תהיה מטושטשת. קבלת עול החיים של היהדות בשלימותה המסורתית אינה מצויה בימינו אפילו בקרב שומרי המסורת, המקיימים את כל המצוות המעשיות, שהרי היהדות היא לא רק באורח-חיים, כי אם גם חובת הלבבות. היא תורה ותפילה בכוונה, אהבה וידיעה, אמת ושמחה, יושר וצדק.

והיא פנימיות הנפש. רבים יש, שהם יהודים בגוף ולא בנפש. ורבים מהם, שהם יהודים בנפש ולא בכל המצוות התלויות בגוף. אמת היא, שאפילו יהודי הגוף משתוקקים אל היהדות שבנפש ולא תמיד הם מסוגלים להשיגה. ובכן, הם יהודי גוף בעין ויהודי נפש בתשוקה. הללו עושים את מסעם מיהדות הגוף אל הנפש. הם בדרך. וכנגדם מצויים לא רבים, והם לפי שעה מעטים מאוד. הנוסעים בדרך מיהדות הנפש ליהדות הגוף. אני נמנה עם האחרונים המעטים, הנתונים בהתעוררות, גם כי לא השיגו עדיין את מלוא חפצם. מסכים אני לכבודו, שיש תועלת מרובה לעורר את הנקודה הפנימית, כדי להוציאה מן ההעלם אל הגילוי. אבל כלום אין מלאכת ההתעוררות כוללת בתוכה גם את הצפיה בבחינת מה שנאמר בשיר השירים פרק ח פסוק ד [השבעתי אתכם בנות ירושלים מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד שתחפץ]. בכל לבי הנני מודה לכבודו על שהתעורר להתענין בי האיש אשר בדרך.

בהוקרה רבה.

בד' בתמוז השיב הרבי על מכתבו זה של מר שטיינמן (ואף על מכתב קודם, שכפי שכותב הרבי המענה התעכב בעקבות מאורע הטבח בבית הספר למלאכה בכפר חב"ד) בהתייחסו לדבריו ואף מצטט מתוך מכתבו.

ב"ה, ד' תמוז, ה'תשט"ז

ברוקלין, נ.י.

לכבוד מר אליעזר שי' שטיינמן

שלום וברכה!

הנני מאשר קבלת מכתבו מיי"ג סיון והקודם לו, ונתעכב המענה כי קשה הי' לכתוב לאחר המאורע בכפר חב"ד, אשר אחדים רצו להסבירו עפ"י הכתוב בקרובי אקדש. אבל גם שם הענין סתום, ורק למדנו משם שיש לפעמים הנהגה זו, וכיון שגם שם אינו מובן הרי אינו ענין של ביאור אלא גזירה שוה, ולכן בא הזמן של וידום אהרן.

במה דברים אמורים בהנוגע להסברת המאורע, אבל בהתוצאות שמאורע מכריחן אין מקום לספק, וכמו שאירע לאבותינו על ידי המצריים כמה אלפים שנה לפני זה, אשר כל ענין של עינוי וגזרה תשובתו בצדו: וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ.

ולחעיר מהמובא בספרי קבלה, אשר הדור דעקבתא דמשיחא הוא גלגול דור יוצאי מצרים שזכו לגאולה הראשונה על ידי גואל ראשון הוא משה רבינו, ויזכו כלשון רז"ל על ידי תשובה לגאולה האחרונה האמתית על ידי גואל אחרון הוא משה רבינו.

ותקותי חזקה, אשר לא רק אנשי חב"ד במובן המצומצם יגיבו כך וישתתפו במענה הנ"ל, אלא שגם אלו שרעיונות חסידות חב"ד יקרים להם וקרובים לרוחם ואפילו כל אלה שרק לפעמים משתתפים בעניני חב"ד, גם הם יתנו יד לביסוס פעולות חב"ד באה"ק ת"ו על ידי משיח צדקנו, ולהתפשטותן והרחבתן.

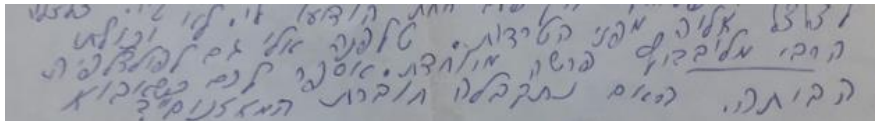
במה שמסיים במכתבו אשר "קבלת עול החיים של היהדות בשלימותה המסורתית אינה מצויה בימינו אפילו בקרב שומרי המסורה, המקיימים את כל המצוות המעשיות" וכו', אין זו תופעה של ימינו דוקא, אלא מצויה היתה גם בימים מלפנים. אבל לדידי המסקנא מתופעה זו אינה זו שכותבה במכתבו, אלא אדרבה, שמצב זה צריך לעורר כוחות נעלמים לתקנו ולא מספיק להשתמש בכוחות הגלויים של האדם בלבד, כי הרי תיכף לבריאת העולם ובסיכומו דרשו חכמינו ז"ל על הכתוב אשר ברא אלקים לעשות - לתקן. זאת אומרת שבריאת העולם היתה באופן אשר האדם יכניס מצדו לא רק שיפורים אלא גם תיקונים, שמזה מובן אשר כל זמן שנמצא אדם אחד בעולם, זה גופא הוכחה וראיה שהעולם צריך תיקון, ותיקון העולם החיצוני הרי הולך הוא בד בבד עם תיקון עולמו הפנימי של האדם. וגם זה מתבטא בפתגם קצר של חכמינו ז"ל וכמבואר גם הוא בכמה מקומות בתורת חב"ד, אשר מתפקיד הנשמה בירידתה למטה הוא להיעשות "מהלך", כי הנשמה בהיותה למעלה, וגם המלאכים, "עומדים" הם.

ועוד הערה קצרה, ובטח יסלח לי אשר גם בזה אינני מסכים לכתבו, והוא בהנוגע לאופן הליכה ביהדות, מיהדות הגוף ליהדות הנפש, או להיפך, כי אף שבאופן עיקרוני לכאורה אפשריים שני האופנים, אבל למעשה בהנוגע להשגת המטרה יש הבדל עצום, כי ההליכה מיהדות הגוף ליהדות הנפש - בשים לב שהמדובר הוא באדם הכלול מגוף ונפש גם יחד, והגוף דבר מוחשי בעל חמשה חושים וכו' וכו' - בטוחה היא, אף שלפעמים יש בה עליות וירידות וגם נפילות, ושבע יפול צדיק וגו'; בה בשעה שההליכה מיהדות הנפש ליהדות הגוף, הרי בתחלת ההליכה ואפשר גם לאחרי ההתחלה, עדיין אין הגוף מסכים לכיוון הליכה זו, ועלולים בזה לכמה טעויות ואולי עוד יותר מזה. ובפרט בדורנו שעדיין לא נשתחרר מהדיעה הכוזבת של המאטריאליסמוס שהיתה נפוצה כל כך בין התועים שבדור הקודם.

דרך אגב, בהנוגע לנקודה זו, היינו בהכרח מצוות מעשיות דוקא, עמד על זה כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע במכתבו לפרופסור אחד במדינת אשכנז, שנדפס ב"התמים", חוברת ד' (ורשא 1936).

בברכה.

בשנת תשכ"ז ביקר מר שטיינמן בניו יורק. עובדה מעניינת שבשולי מכתב לבני משפחתו מציין "הרבי מליובאוויטש: פרשה מיוחדת, אספר לכם כשאבוא". לצערנו לא ידוע לנו מה היה בביקורו זה. אך די בכך לראות שמץ מהקשר המיוחד לו זכה מהרבי.



הרבי מליובאוויטש
פרשה מיוחדת
אספר לכם כשאבוא
לצערנו לא ידוע לנו מה
היה בביקורו זה
אך די בכך לראות שמץ
מהקשר המיוחד לו זכה
מהרבי

לסיום שער זה ולחביבותא דמילתא מצורף מאמר מיוחד בו מתאר את דמותו של הרבי כפי שנקלטה בעיניו ובשפתו הייחודית:

הרואה חכם מברך עליו ברוך שחלק מחכמתו לבשר ודם. הברכה היא לנותן החכמה, צור משלו אכלנו. כל נפש חלקה, בלחם הפנים של דעת עליון. אך עיתים אנו משתוקקים גם להביע את שלמי-תודתנו ורחשי-ברכתנו לאיש אשר ההשגחה העליונה בחרה בו לעשותו כלי לבינה יתרה ולתת לו פי שניים ברוחו על יתר אחיו. היין הוא מכרם הבורא. והלב מחזיק טובה גם למשקה אותנו מן היין הטוב. הברכה משמשת לכמה לשונות וכמה פנים לה. יש בה שבח והלל וכרוכים בה דברי-תודה וברכת הנהנין. אך, דומה, עיקרה של ברכה היא הערכה לפועלו של ברוך הרוח, כי על-ידי שאנו מודיעים את טיבו ברבים הננו מקרבים את הרבים אליו ליהנות מטובו, להבין ביתר בהירות ודיוק את שיחו וניבו ולהתענג על אורו וזיוו. כוונת הברכה היא לא להגיד שבחו או מקצת שבחו של החכם בדברים הערבים לאוזניו, כי אם לעשות אוזנים לחידושי-תורתו ולשיחותיו הערבות לאוזניו.

אולם ברכה שיש עמה הערכה מן הדין הוא שתיעשה על המוגמר. היינו, על תנובת הרוח. שכבר נערמה ונאספה הגרנה. על חידושי-תורה שנתקבצו למעין משנה סדורה או שיטה ערוכה, שיש בהם תמצית וסך הכל. ברכה הקודמת לסך הכל, כמדומה, אינה מידה. אפשר להביע התפעלות מן העץ בלבולו ומן המעין בשעת נביעתו, אבל חכם העומד בעצם בלבולו ובמלוא נביעתו והוא כמעין המתגבר - הלא נאה לנו להקשיב לו בדומיה. כל הבעת רגש של התפעלות היא בגדר הפרעה; כל קריאת-אישור היא מעין קריאת-ביניים, שיש בה משום מיעוט דרך ארץ. האדמו"ר האמצעי, שהיה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק להעמקת רעיונותיו, והיה שופך שיחו ממעמקים, מתוך שני מעמקים, עומק-רום ועומק-תחת, נוהג היה ללוות כל דיבור שלו בקריאה הס-הס! זו היתה בקשה על הדממה, תחנון על השתיקה. תפוחי זהב במשכיות כסף הם דיבור בשכיות השתיקה האופפות אותו. שיחה הצומחת מתוך באר השתיקה היא לבדה בחזקת דיבור חי, הנושא את עצמו ואת כלל שומעיו. אין הברכה שורה אלא על הסמוי מן העין - ואף מן הפה.

רבי מנחם מענדל שניאורסאהן בימינו ממשיך בעוז ונושא ברמה את שלשלת נשיאי חב"ד, אבירי הרועים מדור לדור. אף בו נתאחדו במזג טוב ובמתכונת נאותה עומק העיון וחן ההסברה. עושר המדרש וכשרון המעשה, לומדות חריפה בנגלה ובנסתר וחכמת ההנהגה. בינה יתירה ניתנה לו לישב בצל רבותיו מאורות החב"ד, להסתמך הרבה עליהם עד כדי להבליע את חידושי-תורתו בתוך שלהם, לגלות בשיחותיהם המפורשות וברמזי-דיבוריהם כל רעיון נכון ומחיה-נפש הנובע ממקורו שלו. זכתה משנת חב"ד, שאין שכינת חכמה בינה

ודעת זוה מבית מדרשה ובמלכותה אין חס ושלום שקיעה וסתימת המעיינות. עד שלא שקעה שמשו של מורה זה בחב"ד זורחת שמשו של זה. מעיין אל מעיין קורא: קום ורש אות! רבי מנחם שניאורסאהן הוא כעת היורש המפואר. יורש מפואר הוא זה, שאינו רק יורש, אלא גם מוריש כביכול לקודמיו, כי הוא מחיה את דברי קודמיו וזורק עליהם אור חדש. אור הזמן החדש, אור החכמה בת הזמן החדש, אור הנשמה החדשה של היורש. וכלום מהי נשמה חדשה?

זו השופכת זיו חדש על אור עתיק-יומין. זיו חדש לאור עתיק-יומין עולה מן השיחות הלא-מרביות, שהגיעו אלינו מקצתן בדפוס וקצתן בכתב-יד. אך אוצר-שיחותיו רב האיכות הוא גם רב הכמות והוא שמור לפי שעה רק לאנשי-שלומו ומקושריו, השומעים את דיבורו החי. מן המעט שהגיע לידנו רואים אנו את עוצם בקיאותו בתורת הנגלה והנסתר בכלל ובמשנת החסידות בפרט. החידוש בבית-מדרשו הוא זה, שאינו בא כאילו לחדש כלום. הוא מסביר ומפרש, ודומה שהוא מלמד פשוט. אבל בכל עניין, אף שיסודו במסתורין, הפירוש הוא הפנים והפשט הוא הנשמה. עיתים צריך לקיים כיבוש היצר גם לגבי היצר הטוב, מכל מקום לגבי היצר הטוב של לומדות חריפה, של הברקה והמצאה. כיבוש היצר הזה הוא בעצם כיבוש הישות וביטול הרגשת הישות.

רבי מנחם שניאורסאהן נאה דורש על נושא זה בכמה משיחותיו וכל שיחו ושיגו מקיימים דרישה זו. הוא כאילו בטל לאורו של רבותיו. הוא נוהג בענווה רבה וכלל אינו עושה את הענווה עטרה לעצמו. זו היא עצמותו ומהותו. מכאן שאף הענווה עצמה צריכה להיות ענוותנית. אין זו אלא ענווה שמקורה בגדלות הרוח ובנדיבות הלב, היינו, ענווה מתוך יתרון הכשר ושאר-רוח באמת. גדולי-דעה מצטיינים גם בבינה יתירה לראות את גדלותם של קודמיהם. המחוננים בסגולות הרוח מחוננים גם בסגולה של יראת הרוממות בפני אנשים גדולים. העומד בהיכל חב"ד הלא רגליו עומדות בחלקת מחוקקים וחוזים גדולים וקול הלב דופק ואומר לו: של נעלי הגאווה מעליך! - ענווה מתוך יראת הרוממות היא ענווה לאמיתה. אין היא מצוות אנשים מלומדה. אין היא בגדר אדם הכופה את עצמו להיות עניו. היא פשוטה כמשמעה. "כי אראה שמין מעשה אצבעותיך, ירח וכוכבים אשר כוננתה, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו". וכשאנו זוכרים תמיד את המאורות האנושיים הגדולים בשמינו משנות דור ודור ומעשה אצבעות החכמה שלהם החרות על לוחות ימות עולם, מה אדם כי יתגאה.

במקום שאנו רואים את ענוותנותו של רבי מנחם שניאורסאהן שם אנו שומעים גם את קולו התקיף והבוטח. יש ענווה הכרוכה ביראה יתירה, ביראת ההוראה, וזו גורמת דיבור מהוסס

וחששנות מרובה גם כלפי חוץ. אך טובה יותר ענווה, שכבודה פנימה ויתרון-חנה מצד צורתה וגילוייה ולא מצד תכנה והגיונה. יאה ענווה לנפש; אך ההיגיון, כיוון שהוא בא לידי ביטוי, צריך להיות חזק. כלום הדיבור למה? להחיות נפשות. ורק הדיבור השוקק בעוז, השופע חוסן-ביטחון, עשוי למלא את שליחותו. פועל רק כוח הפועל, הנהגת הזולת צריכה מצעד בטוח. כוחו של רבי מנחם בנגלה שבתורה נותן לו משנה-עוז בשיחותיו על דברים שהם מכבשונו של עולם. הוא מפליא לשלב הלכה באגדה. כל הליכותיו במסתורין שלובות בהלכות. כל מאמר חז"ל, דין והלכה, או הגיון שכלי, שרבי מנחם מעלה אותו בדיונו, מבריק מיד בזוהר מסתורי. יש מטיילים בפרדס, שכל פעם שצריכים לעבור ממדור הפשט למדורות הרמז. הדרוש והסוד, הם מקפצים על הרים וגבעות, או לפחות מקפצים על מחיצות ופורצים גדרים שבין מדור למדור. ואילו רבי מנחם מטייל בפרדס, נכנס רשות ויוצא רשות, כאילו הכל רק רשות אחת. חלקה אחת, מקשה אחת, מעמק אחד. בחינת מה שנאמר אני מחצתי וארפא - עשיתי מחיצות ומרופף אותן. כל אבני החן של פשט, רמז, דרוש וסוד, מקופלות יחד מתחת למדרשותיו. איש המסתורין, שמשנתו ברורה. בהגיונו הוא מפזר כל ערפל, בשכלו החד הוא חותך ובוקע ענני הגמגום. שקוף ויש לו רב. ללמדך שהשקיפות והעמקות אינן תרתי דסתרי. חלקו של רבי מנחם שניאורסאהן עם הבהירים שבין חכמי החב"ד.

לזכות

החתן הרה"ת דניאל דוד שיחי'

והכלה מרת שיינא ברכה תחי'

נקי

ולזכות הוריהם

הרב יוסף יעקב ודבורה לאה נקי

הרב יונה ושרה רחל שושנה וורצ'וב

ולזכות זקניהם

מרת מלכה נקי

הרב סעדיה וחסובה דהן

הרב יצחק ואורה שפרה וורצ'וב

מרת חיה אדלר

שיחיו